

МР РАДОИЦА ЛУБУРИЋ, ДРУШТВО ЦРНЕ ГОРЕ У ДРУГОМ СВЈЕТСКОМ РАТУ 1939-45.

Представљање једног друштва у његовој цјелокупности увијек је најтежи посао за онога који се бави друштвом, у садашњости или у прошлости. Оно обухвата сједињавање историјско-политичког, социолошког, привредно-економског, демографског, културног и сваког другог аспекта. Ако се још ради о друштву у ванредним историјским околностима, какав је свакако велики свјетски рат, онда је посао још тежи. Одигравају се сложени историјски процеси и друштво се налази у сталним промјенама и кретањима.

Оваквог тешког задатка прихватио се мр Радоица Лубурић. Резултат његовог рада је тек објављена књига Друштво Црне Горе у другом свјетском рату 1939-45. Приказивање црногорског друштва у књизи је хронолошки дуже, јер обухвата и период уочи Другог свјетског рата и непосредно послје његовог завршетка. На овај начин се може стећи слика о друштву Црне Горе и у међуратном, ратном и поратном периоду.

У уводу и у прва два поглавља аутор је, заиста, исцрпно обухватио и предочио слику црногорског друштва прије рата. Иако би ово требало да буде само увод у основну тему, може се стећи комплетан увид у структуру, обиљежја и проблеме друштва Црне Горе. Дат је јасан преглед друштвено економских и политичких односа у Краљевини Југославији и Црној Гори.

Исто тако, на почетку трећег поглавља, "Друштво Црне Горе у периоду италијанске окупације", аутор је саопштио садржај и смисао међуратне политике Италије према Југославији, с посебним освртом на Црну Гору. Уопште, у раду као цјелини, Црна Гора је уклопљена у шири оквир збивања и њена судбина везана за југословенски простор.

Ово је готово прва књига у којој се друштво Црне Горе у ратном периоду приказује свеобухватно, у вријеме италијанске и у вријеме њемачке окупације, и на ослобођеној и на неослобођеној територији. Друштво Црне Горе на ослобођеној територији до сада је у историографији доста обрађивано, али, кад је у питању неослобођена територија, аутор је морао обавити значајна истраживања у разним фондовима архивске грађе.

То је био голем истраживачки посао, што се јасно види и у списку извора и прегледане штампе. Још боље се то уочава по свеобухватности слике коју овај рад даје о друштву Црне Горе у Другом свјетском рату.

Аутор није пропустио прилику да буде занимљив, јер у описима градског живота у вријеме италијанске окупације има правих пикантерија. Занимљива су и подсећања на чувени Нојбахеров план о стварању "српске федерације" и његове реперкусије на судбину одређених политичких струја у Црној Гори. Посебно треба нагласити да је рад у методолошком смислу готово беспрекорно урађен са чврстом структуром и сигурном подјелом на поглавља. Ово је битно и због тога што се ради о младом аутору, који се у историографији представио недавно својом првом књигом "Врући мир хладног рата".

Нова књига мр Радоицу Лубурића представља и као истраживача и као синтетичара. Статистика је доста коришћена, али увијек у функцији и не на штету читљивости. Утисак је да је аутор посебну пажњу посветио окупационој политици у привреди, култури и просвјети и другим сегментима друштва. Доказано је да окупатор није успио да пронађе модел којим би осигурао функционисање, за њега пожељног, система и, евентуалну, сарадњу са становништвом. Мислим да разлика између италијанског и њемачког окупационог система није јасно и довољно истакнута.

Када је у питању политика окупатора према различитим војно-политичким формацијама у Црној Гори, она се мијењала зависно од околности и процјена. Аутор је назначио да је та политика имала ипак јасну тенденцију уједињавања различитих струја у антиноповски блок.

Указивање на питање избјеглица и утицај тог прилива становништва на нову средину, има сасвим актуелне конотације. Тај социолошки приступ дао је допринос укупном квалитету рада. Напор који је учињен да се прикаже друштво у својој цјеловитости, направно је ову књигу пожељном не само за историчаре већ и за друге.

Амбиција је, очигледно, била и да се направи документарна слика Црне Горе у вртлогу рата. Познато је да се једна земља и народ најбоље схватају из свакодневних сличица, фрагмената и описа из живота обичних људи. У позадини великих историјских збивања је слика цетињске дјеце која се играју лопте у окупираном граду. Сазнајемо како су одржаване позоришне представе, какав програм је емитовао радио и по којем програму су радиле школе. Живот се одвијао и у најтежим условима што и говори о виталности овога народа.

Такође се може видјети како је и зашто НОП стицао углед и повјерење у народу, али и то како је правно и одређене грешке.

Питање ратних разарања и поремећаја у привредној структури Црне Горе, више пута је обрађивано у литератури. Подаци да је без крова над главом остала једна четвртина укупног броја становника, да су уништена скоро сва индустријска постројења, разорене саобраћајнице, да је нестало више од 50% свих врста богатстава Црне Горе, увијек заслужују пажњу.

Утисци странаца о разореној Црној Гори, поготово функционера међународног Црвеног крста, који су занимљиви и импресивни, дати су у овој књизи, иако су и раније навођени (др Зоран Лакић, *Црвени крст Црне Горе 1875-1975*, Титоград, 1980).

Оваква подсјећања увијек су актуелна а ове године опет су се чула поводом педесет година завршетка Другог свјетског рата и у склопу питања укупног доприноса Црне Горе побједи антифашистичке коалиције.

Сигурно је да је и ово дјело значајан допринос проучавању и бољем разумијевању укупне прошлости Црне Горе.

Саша Кнежевић